

УДК 341.(09)
DOI <https://doi.org/10.32841/ILA.2021.25.02>

ЛОЗІНСЬКА С. В.,

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова**

КІРИК А. Ю.,

**аспірант кафедри цивільного права та процесу,
асистент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова**

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ У ЗОВНІШНІХ ВІДНОСИНАХ ДЕРЖАВ ПЕРІОДУ АНТИЧНОСТІ

Анотація. У статті досліджено розвиток міжнародно-правових інститутів у зовнішніх відносинах держав періоду античності. Визначено, що античний світ – це особливий тип історії, який сформувався в умовах розвиненого громадянського суспільства, а його історія, культура, держава та право є основою європейської історії та європейської цивілізації. Розглянуто розвиток окремих інститутів міжнародного права у Стародавній Греції та Стародавньому Римі та загальні риси міжнародного права, властиві для цього регіону. Проаналізовано групи міжнародних відносин, які стали головними у зовнішній політиці стародавніх держав, на базі яких сформовані інститути посольського права та права війни.

Визначено, що у греків був розвинутий інститут посольської місії, яка мала тимчасовий характер і конкретні цілі. Визначено, що праобразом міжнародних організацій у Стародавній Греції були амфіктіонії – релігійні союзи. Інститут права війни у Стародавній Греції підрозділяв війни на законні і незаконні. Встановлено, що греки не знали інституту полону, тому вони розглядали два варіанти поводження з полоненими: продаж у рабство або вбивство.

Проаналізовано, що міжнародне право Стародавнього Риму розвивалось на основі багатьох норм, запозичених у Стародавньої Греції, проте саме римляни вдосконалили основні міжнародно-правові інститути. Досліджено, що зовнішньою політикою в Римі займались спочатку царі, згодом Сенат, диктатори і, нарешті, імператори. Визначено, що інститут посольства був досить розвинутий у Римі, послами призначали феціалів – особливу колегію жерців. Встановлено, що на феціалів покладался обов'язок здійснення процедури оголошення війни, укладення мирних договорів, що пов'язувалося з проведенням відповідних ритуалів з освячення міжнародних відносин. Розглянуто інші обов'язки феціалів, які полягають у підписанні договорів, організації підкорених провінцій, третейському врегулюванні міжнародних конфліктів, владнанні релігійних спорів. Встановлено, що з III ст. до н.е. переговори і дипломатичні місії доручаються особливим посольствам (*legationes*). Визначено, що здійснення зовнішніх зносин і укладення міжнародних договорів належало до компетенції Сенату, який здійснював загальне керівництво збройними силами.

Розглянуто міжнародні відносини у Стародавньому Римі в період республіки. Визначено, що діяльність послів у цей період регулювалась нормами *ius legatorum* (посольське право) і *ius gentium* (право народів).

Ключові слова: зовнішні зносини, посольське право, право війни, феціали, Сенат, амфіктіонії, дипломат, проксен, право народів.

Постановка проблеми. Особливий інтерес для вивчення генезису права зовнішніх зносин являє багатовікова практика Стародавніх середземноморських держав Греції та Риму, які в процесі участі у міжнародних відносинах мали свої особливості. Період давніх часів супроводжувався постійними міграційними процесами, внаслідок яких утворювалися та зникали цілі держави та народи. Варто зазначити, що, на думку багатьох учених, Стародавній Рим та його правова система відігравали значну роль у побудові доктрини міжнародного права. Класичне римське право вважають вершиною в історії права античності та стародавнього світу загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням історії зародження та розвитку зовнішніх зносин займалися такі науковці, як: В. Репецький, В. Денисенко, П. Каталазо, С. Браслофа, О. Буткевич, Б. Парадіс, Ф. Мартіно, Н. Майорова, Л. Кофанов, К. Сандровський, І. Лукашук, Г. Тункін, Д. Абашидзе, В. Балух, М. Булик.

Мета статті полягає у дослідженні передумов та причин формування окремих міжнародно-правових інститутів у зовнішньополітичних відносинах Стародавніх Греції та Риму та їх подальше закріплення в історичному розвитку міжнародного права та міжнародних відносин.

Слід почати з того, що «античним світом» називають групу стародавніх держав рабовласницького періоду, тобто приблизно 158 міст-держав (держав-полісів), що були створені грецькими племенами, а також Рим, союз рабовласницьких держав Італії – країни, що склалися у I тисячолітті до нашої ери на узбережжі Середземного моря. Поняття «античні держави» не охоплюють лише Давню Грецію чи Рим, хоча, власне, за ними і закріпилося це поняття. Античний світ – це особливий тип історії, який сформувався в умовах розвиненого громадянського суспільства, коли воно домінує над державою, тобто держава є продовженням суспільства, на відміну від азійського правового світогляду. Антична історія, культура, держава та право є основою європейської історії та європейської цивілізації.

До особливостей міжнародних відносин у Давній період багато вчених відносять відсутність єдиної системи міжнародних відносин. Торговельні зв'язки між такими регіонами мали епізодичний характер і лише в другій половині I тис. до н.е. економічний розвиток, політичні трансформації, поширення наукових знань про інші землі дозволило встановити стабільні відносини між віддаленими державами та народами [1, с. 6–7].

Свідчення про розвиток права міжнародних договорів сягають глибоких античних часів. Найдавніший міжнародний договір, що дійшов до наших днів, датується першою половиною XXIII ст. до н. е. і був укладений

між акадським царем Нарамсином і правителем Елама [2]. Міжнародне право в розглядуваний період стало відігравати узгоджувальну та координуючу роль [3, с. 11], а міжнародні відносини проявляли яскраво виражений регіональний характер, оскільки найбільший їх розвиток на той час був досягнутий у певних регіонах світу – Межиріччя (долині річок Тигр і Євфрат), Єгипті, Індії, Китаї, Греції, Стародавньому Римі.

Якщо розглянути Стародавню Грецію, то можна виокремити дві групи міжнародних відносин, які стали провідними у здійсненні зовнішньої політики держави у другій половині I тис. до н. е., – посольське право і право війни. Ці інститути мають тривалий історичний розвиток у міжнародному праві стародавніх держав.

Розглянемо особливості формування відносин посольства. Для греків був невідомий інститут дипломатичного представництва, а тому використовувався інститут посольських місій.

Першими провісниками дипломатів були посланці, або гінці (*керюкс*, або *ангелос*). У класичній Греції до них приєдналися старійшини (*пресбейс*). На посади послів вибиралися заможні громадяни, які досягли 50 років із представників воєначальників (*архонтів-полемархів*) [1, с. 6–7]. Відомі випадки, коли на посади послів призначали акторів або речників. Це пов'язано з великим значенням красномовства та декламації в афінському суспільстві. Як приклад варто навести випадок, коли знаменитий оратор Демосфен брав участь в афінському посольстві з македонським королем Філіпом II. Посольства мали тимчасовий характер і конкретні цілі. Мета посольства визначалася інструкціями, які мали назву *диплома*, і являла собою грамоту, складену з двох листків.

Зазвичай місії займалися укладенням або підтвердженням союзу чи мирних договорів та прийняттям присяги. Протилежне завдання послів полягало в оголошенні війни або передачі документа про її оголошення. Переговори їм необхідно було вести спільно, але історії відомі випадки, коли через розбіжності між собою послі проводили переговори окремо один від одного.

На утримання послів виділяли певну кількість грошей (символічну суму – одну драхму), штат прислуги, їм надавали листи з рекомендаціями до проксенів міста, інструкції, в яких було викладено мету поїздки. Як правило, до іноземних послів ставилися надзвичайно шанобливо: їх добре приймали, обдаровували дарунками, запрошували на театральні вистави. Вони користувалися недоторканністю, порушення якої розглядалося як ворожий акт. Але інколи послів могли й вислати з міста [2].

Повернувшись додому, члени посольства зустрічалися з *проксеном* та доповідали про результати місії Народному зібранню або в Раді. За умови вдалих переговорів, вони отримували особливі нагороди. Найпочеснішим із них вважався лавровий вінок із запрошенням на вечерю в *пританію* – спеціальний будинок біля Акрополя, який здійснював правосуддя та проводив інші публічні заходи.

Особливої уваги заслуговує система міждержавних зв'язків у Давній Греції, яка зародилася наприкінці Гомерівського періоду та проявилася у

формі *проксенії*, тобто звичаю міжнародної гостинності. Інститут проксенії полягав у наданні заступництва іноземцю в певному полісі. Власне з нього пізніше зародився інститут постійного консульського представництва, якому присвячена ціла галузь у сучасному міжнародному праві [4, с. 157].

На початку проксени призначалися та захищали інтереси свого полісу в тій державі, де проживали. Згодом здійснювали опіку над прибулими громадянами з іншого полісу та були посередниками в міждержавних переговорах. Також до їх обов'язків входило забезпечення участі своїх співвітчизників у релігійних церемоніях у місті проживання, бути свідком під час складання заповіту, організації поховання померлого співвітчизника. Згодом проксен почав користуватися дипломатичним імунітетом та мав певні привілеї в правовому статусі щодо питань торгівлі та оподаткування. Отже, звичай міжнародної гостинності укладався між родами, племенами, полісами та став спадковою прерогативою знатних грецьких родів.

Наступним важливим політичним інститутом, який застосовувався стародавніми греками та став прообразом майбутніх міжнародних організацій, були *амфіктіонії* – релігійні союзи, які об'єднували навколишні племена, що проживали біля певного святилища. Такі об'єднання створювалися з метою відправлення релігійних ритуалів, здійснення жертвоприношень та забезпечення охорони. Досить часто період святкування перетворювався на базу для розвитку дипломатичних відносин, оскільки в цей час запроваджувалася також заборона на військові дії. Однією з найбільш впливових була Дельфійсько-Фермопільська амфіктіонія, оскільки в Дельфах знаходився храм Аполлона, а у Фермопілах – відповідно храм Деметри. До неї входило 12 племен, по 2 представники від кожного племені [5, с. 39]. Вважалося, що в Дельфах затверджувалися всі міжнародні договори в Греції, окрім того, Дельфа набувала статус третейської сторони в міждержавних спорах. Вищим органом амфіктіонії було спільне зібрання два рази на рік, а прийняті рішення були обов'язкові для всіх її членів. Дельфійські жреці (*оракули*) могли оголошувати та закінчувати війни, знімати та призначати правителів та вести так звані «священні війни» проти конкурентів святилища [1, с. 127–128; 6, с. 130].

Право війни у Греції. Було розроблене вже до V–IV ст. до н. е. Греки розмежовували законні й незаконні війни. Перший вид включав захист держави від нападу або у зв'язку з державною безпекою, захист релігійних святинь та виконання зобов'язань союзників. Законна війна повинна супроводжуватися офіційним оголошенням війни. Війна розглядалася як боротьба всіх громадян одного полісу з громадянами іншого. Греки не знали інституту полону, тому вони розглядали два варіанти поводження з полоненими: продаж у рабство або вбивство [7].

Греки розрізняли нейтралітет і невтручання. Нейтралітет був встановлений під час війни і стосувався внутрішніх відносин, ворожим політичним угрупованням переважно відмовляли у військовій та матеріальній підтримці. Невтручання траплялося в мирний час і дуже рідко.

Розвиток міжнародних відносин відзначається поширенням у V–IV ст. до н. е. практики створення союзів. Спочатку вони були пов'язані із панеллінськими святами (Олімпійськими іграми тощо). Пізніше почали формуватися військово-політичні союзи – *симахії* – союзи держав із оборонним значенням та *епімахії* – союзи з наступальним характером. Такі союзи почасти користувалися правом третейського суду щодо своїх членів і виступали як суб'єкти міжнародного права [8, с. 78].

Отже, у Стародавній Греції склалася локальна система міжнародних відносин, яка отримала назву елліністичної. Для цієї системи характерно утворення нових держав, які вийшли за межі полісного устрою та території еллінської цивілізації. У сфері міжнародних відносин спостерігається переплетіння культур та традицій греків та східних народів у сфері як матеріального побуту, мистецтва, так і щодо політичного управління та дипломатії. Військові дії між державами-полісами були характерні для всього періоду їх існування, що своєю чергою стало успішним фактором експансії Давнього Риму у Середземномор'ї.

Зовнішні відносини у Стародавньому Римі. Характерною рисою розвитку міжнародного права у Стародавньому Римі було запозичення римлянами багатьох норм у давніх греків. Але саме римляни вдосконалили і розвинули різні міжнародно-правові інститути. Вони впорядкували розуміння таких міжнародних термінів, як: юридичні особи, джерела, норми, а також дали назву міжнародному праву – *jus gentium* (право народів).

Проведення зовнішньої політики в Римі було прерогативою знатних осіб та державних установ, які мали найвищу владу. Спочатку це були царі, потім Сенат і Національні збори, пізніше диктатори і, нарешті, імператори. Найбільшими досягненнями в галузі міжнародного права у Стародавньому Римі, подібними до давньогрецького світу, були інститути посольського права та право війни.

У найдавніший період римської історії право надсилати посольства належало цареві, а послами відповідно були феціали. За часів Республіки право посольства перейшло до Сенату. Римський політик і філософ Марк Тулій Цицерон (106–43 рр. до н.е.) зазначив, що «послами для укладення мирних договорів, для обговорення справ війни і перемир'я хай будуть феціали ... та виносять вони рішення щодо війни» [Cic., Leg., II, 21].

Функції послів вважалися важливими, тому передбачали наявність високих моральних якостей у людей, на яких вони покладалися. Питання про призначення посла обговорювалося у Сенаті, після чого видавався спеціальний *senatus consultum*. Посли відповідно називалися легатами (*legati*) та ораторами (*oratores*). Вибір посла покладався на головуючого у Сенаті консула чи претора, а відповідні кандидатури вибиралися із сенатського середовища (*nobiles*).

У царську епоху другий римський цар, спадкоємець Ромула, Нума Помпілій запровадив особливу колегію жерців – феціалів, які були послами, що займалися зовнішньополітичною діяльністю, зокрема, здійсненням

досить складної процедури оголошення війни та не менш складної процедури укладення мирного договору. Отже, до обов'язків феціалів входило виконання ритуалів, що освячували міжнародні відносини.

Функції феціалів досить детально описує Діонісій Галікарнаський: «Їм належить стежити, щоб римляни не починали ніякої несправедливої війни», вимагати задоволення у сторони, яка порушила договір, видавати порушників договорів, «в їхньому віданні також судити проступки щодо послів і охороняти святість договорів, а також укладати мир». При цьому Діонісій зазначає, що феціали могли не визнати укладеного воєначальниками миру або перемир'я [9, с. 228].

Право війни у Стародавньому Римі. У римлян воно мало багато спільних рис із грецьким, але було більш розробленим і релігійно та політично обґрунтованим. З позицій римської самосвідомості римляни не могли вести несправедливі війни. Існувала спеціально прийнята процедура оголошення війни, яку було важко здійснити. Для оголошення війни направляли двох чи трьох представників жерців-феціалів, які заявляли певні претензії. Якщо вимоги, заявлені жерцями, не були виконані у встановлений термін, феціали, згідно з рішенням Сенату та Національних зборів, робили священні пожертви і знову їхали до кордону для оголошення війни. Мешканці переможених міст та їхнє майно вважалися здобиччю переможців. Так, у 146 р. до н. е. всі жителі Карфагена були продані в рабство. Вважалося нормальним і законним вбивати не лише озброєних в'язнів, але будь-яку кількість жителів, включаючи жінок та дітей. Іноді війна могла закінчитися миром або союзним договором. Зазвичай це були нерівні контракти для переможених.

Колегія феціалів складалася у кількості 20 осіб, які вибиралися пожиттєво зі знатних давніх римських родів та вважалися недоторканими особами. Феціалів відрізняв їх зовнішній вигляд: вони носили спеціальний вид вовняного одягу, особливу пов'язку на голові та могли використовувати скіпетр як символ влади Юпітера. Їх головним призначенням було добиватися миру будь-якими способами, схилити до мирних відносин ворогів Римської держави. І лише тоді, коли всі аргументи вичерпані, вони закликали богів у свідки і могли розпочинати війну, перетворюючи її таким чином на справедливу, угодну богам справу [10, с. 59, 186].

Про результати своєї дипломатичної діяльності феціали обов'язково звітували перед Сенатом і Народними зборами, які мали право оголошення війни. Феціала, який брав участь у церемонії укладення договору, називали відповідним терміном *pater patratus*.

Посли в особі феціалів вирішували питання, пов'язані не лише з оголошенням війни та укладенням перемир'я, але також щодо підписання договорів, організації підкорених провінцій, третейського врегулювання міжнародних конфліктів, владнання релігійних спорів. При цьому посол мав дотримуватися принципу, за яким вирішення всіх питань відбувалося з «гідністю і користю для римського народу».

З III ст. до н.е. переговори і дипломатичні місії доручаються особливим посольствам (*legationes*), які призначалися сенатом із його членів.

Здійснення зовнішніх зносин і укладення договорів за своїм механізмом належали до компетенції народних зборів і сенату. Хоч формально найвищим органом державної влади були народні збори, фактично провідна роль належала сенату. Спочатку сенат приймав послів і вів з ними попередні переговори. Він здійснював керівництво іноземними справами, вирішував шляхом відкритого голосування питання оголошення війни й укладення миру, ратифікував мирні договори. До його компетенції належало загальне керівництво збройними силами. Тут він приймав рішення про набір та про умови набору до лав армії; розподіляв театри воєнних дій між полководцями; фінансував армію під час війни; контролював хід воєнних операцій, даючи полководцям вказівки про те чи інше використання війська; надавав дозвіл полководцю залишитися на посаді понад встановлений термін; вирішував питання про викуп військовополонених; присуджував полководцю тріумф. Сенат також складав бюджет витрат і прибутків, керував державним майном, розпоряджаючись загарбаними в інших народів землями [11, с. 225].

Посольське право Стародавнього Риму. В період республіки сенат приймав послів і вів з ними переговори. У III ст. до н. е. було докладно розроблено процедуру прийому послів. Посли перебували на утриманні Риму, одержували подарунки, користувалися пошаною. У особливий день послы з'являлись у Сенаті, щоб оголосити про свої запити та пропозиції. Теми обговорювались без їх участі. Варто відзначити, що римляни визнавали і підтримували принцип дипломатичного імунітету. Було прийнято указ, що забороняє судовий процес над послами за борги до їх прибуття до Риму, і закон, що забороняє послам позичати гроші в Римі в рамках служби.

Діяльність послів у Стародавньому Римі регулювалася *ius legatorum* і *ius gentium*. Як вважає М. Бартошек, посольське право – це положення про статус та діяльність римських послів. *Ius legatorum* регулював статус римських послів, цілі посольських місій і їх склад. Право народів (*ius gentium*) стосовно дипломатичної діяльності Риму М. Бартошек визначає як «сукупність юридичних правил взаємин Риму з іншими державами» [12, с. 165]. Воно регламентувало положення про прийом чужоземних послів, що прибували в Рим.

Норми посольського права і права народів склалися поступово, починаючи з царського періоду. Свою закінчену форму вони набули у II–I вв. до н. е. і в такому вигляді увійшли в Дигести, в яких був відведений цілий титул для регулювання положення послів. У Дигестах було передбачено таке положення: «Він же (Ульпіан) в тій же книзі (у 2-ій книзі «Думок»). Тому, хто прийняв на себе посольські обов'язки не на безоплатній основі, посольські витрати повинні бути повернуті згідно з нормою».

Функції послів вважались надзвичайно важливими, що передбачало високі моральні якості людей, на яких вони покладалися. Питання про призначення посла обговорювалося у Сенаті, наслідком чого видавався спе-

ціальний *senatus consultum*. Вибір посла доручався головному у Сенаті консулу чи претору, а відповідні кандидатури вибиралися із сенатського середовища (*nobiles*). При цьому посол мав дотримуватися принципу, за яким вирішення всіх питань відбувалося з «гідністю і користю для римського народу». Участь у посольській місії вважалася почесним обов'язком римського громадянина, тому відмова від неї не приймалась.

У період республіки послы отримували золотий перстень [13, с. 63], який давав право на отримання всього необхідного в дорозі по римській території. Якщо посольство відправлялося на кораблі, то його охороняли військові судна. Крім цього, послів супроводжували секретарі, перекладачі, прислуга. Частина коштів на посольські витрати видавалася з державної скарбниці [11, с. 63–64]. Після закінчення місії послы звітували перед царем, а в період республіки – перед Сенатом.

Поступово до посольського права додається право іноземців. Спочатку їх вважали ворогами, вони не мали прав і повинні були потрапити під заступництво патрона – римлянина. З метою захисту інтересів іноземців-мандрівників у Римі був створений спеціальний інститут заступництва та особлива посада – претор (*praetor peregrine*), який вирішував від імені держави суперечки, в яких сторонами були переґрини, або писав формули, після яких остаточне рішення приймав суд [8, с.79].

Слід підсумувати, що в античну епоху найбільшого розвитку міжнародне право досягло у Стародавньому Римі. Саме давньоримські юристи ввели в правовий лексикон поняття «право народів», що вважається еквівалентом терміна «міжнародне право». В це поняття римляни включали норми, що регулюють міждержавні відносини Стародавнього Риму, а також норми, що визначали порядок відносин римлян з іноземними громадянами.

Розвинулось у Стародавньому Римі посольське право, яке на початковому етапі здійснювалося особливою жрецькою колеґією феціалів. Пізніше функцію послів почали виконувати світські особи – легати, яких зі свого складу вибирав римський сенат.

Для осіб, що не мали римського громадянства, – переґринів, безліч яких постійно проживала на території Римської держави, був створений спеціальний орган управління – претор переґринів (*praetor peregrinoris*), в едиктах якого містилися норми, що регулювали відносини римлян з переґринами і переґринів між собою.

Отже, як і в Давній Греції, так і в Римській державі міжнародним відносинам був властивий звичай міжнародної гостинності – *проксенії*, який проявлявся у наданні правової допомоги та притулку чужоземцям, що прибували з іноземних держав. Таку допомогу надавав спеціально вибраний серед знатних родів грецький громадянин – проксен, у майбутньому функції якого будуть виконувати консули, а надана допомога буде розцінюватися як консульський захист. У Римі важлива роль у зовнішніх зносинах відводилася спеціальній колеґії жерців-феціалів, на яку покладалася місія щодо виконання міжнарод-

них договорів, оголошення війни та миру. Посольства мали вищого керівника та користувалися привілеєм дипломатичної недоторканості, перебували під захистом законів та релігійних традицій. Різний статус мали посольства, які прибували з ворожих та союзних держав, внаслідок чого суттєво різнився церемоніал їх зустрічі. Дипломатична практика обох держав є надзвичайно цінним джерелом пізнання стародавніх звичаїв та традицій, які закладені у створенні зовнішньополітичних відомств багатьох сучасних країн.

Література:

1. Булик М.В. Історія міжнародних відносин у давні часи : навчальний посібник. Маріуполь : МДУ, 2017. 274 с.
2. Тимченко Л.Д., Кононенко В.П. Міжнародне право : підручник. Київ : Знання, 2012. 631 с.
3. Тимченко Л.Д. Международное право. Харьков : Консум, 1999. 526 с.
4. Хрестоматия по истории международных отношений / Сост. Д.В. Кузнецов. В 5-ти книгах. Книга 1. Древний Мир. Благовещенск : Благовещенский государственный педагогический университет, 2013. 476 с. URL: http://kuznetsov.ucoz.org/khrestomatija_po_istorii_mokniga_1-drevnij_mir.pdf.
5. Брусиловська О.І., Коваль І.М. Історія міжнародних відносин (сер. III тис. до н.е. – сер. XVII ст. н.е.) : навчально-методичний посібник для студентів ОНУ ім. І.І. Мечникова. Одеськ. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2013. 188 с. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9704/1/brus_koval.pdf.
6. Гринчак І. Основні етапи формування третейського правосуддя у міжнародному праві: загальна характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. Випуск 39. С. 128–134. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/6371>.
7. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т.1. Стародавня Греція : підручник. Чернівці : ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. 656 с.
8. Міжнародне публічне право : підручник / В.Ф. Антипенко та ін. ; відп. ред. В.Ф. Антипенко. В 3-х томах: Т. 1. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 422 с.
9. Кофанов Л.Л. Lex i ius: возникновение и развитие римского права в VIII–III вв. до н. э. Москва : Статут, 2006. 587 с.
10. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 2. Стародавній Рим : підручник. Чернівці : ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. 848 с.
11. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підручник. Київ : Хрінком Інтер, 2003 512 с.
12. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения / Пер. с чеш. Ю.В. Преснякова. Москва : Юрид. лит., 1989. 448 с.
13. История дипломатии: в 5 т. / Под ред. В.А. Зорина, В.С. Семёнова, С.Д. Сказкина, В.М. Хвостова. Москва : Госполитиздат, 1959. Т. 1. 896 с.

Kiryk A., Lozinska S. Development of international legal institutions in the foreign relations of the states of ancient times

The development of international legal institutions in the external relations of states of the period of antiquity is investigated. The development of international law in Ancient Greece and

Ancient Rome is considered. It is determined that the most ancient international treaty that has survived to this day should be considered the treaty between the Akkadian king Naramsina and the ruler of Elam, which dates back to the first half of the XXIII century. BC.

The regional character of international law of ancient times is considered. Analyzed two areas of international law, have become leading in international relations, namely, ambassadorial law and the law of war.

It was determined that the Greeks had developed the institution of the embassy mission, which had a temporary character and specific goals. The Institute for the Law of War in Ancient Greece divided wars into legal and illegal. It was established that the Greeks did not know the institution of captivity, so they considered two options for the treatment of captives: sale into slavery or murder.

It is analyzed that the international law of Ancient Rome developed on the basis of many norms of Ancient Greece, but it was the Romans who improved the basic international legal institutions. It has been proven that first the tsars, then the Senate, dictators and, finally, emperors were engaged in foreign policy in Rome. It was determined that the institution of the embassy was sufficiently developed in Rome, feccials were appointed ambassadors – a special college of priests. It was found that the feccials were charged with the obligation to carry out the procedure for declaring war, concluding peace treaties, and associated with the appropriate rituals for the consecration of international relations. Other duties of feccials are considered, which consist in signing treaties, organizing conquered provinces, arbitrating international conflicts, settling religious disputes. It was established that the III Art. BC. negotiations and diplomatic missions are entrusted to special embassies (legationes). It was determined that the implementation of external relations and the conclusion of treaties belonged to the competence of the Senate, which carried out the general leadership of the armed forces.

Considered international relations in Ancient Rome during the period of the republic. It was determined that the activities of ambassadors during this period were regulated by the norms of *ius legatorum* and *ius gentium*.

Key words: foreign relations, embassy law, law of war, feccials, Senate, amphictyonic, diplomat, proxen, law of nations.